

Sprokkels

Inhoud

Van het bestuur	3
In herinnering aan	3
Van het secretariaat	3
De klapekster in de Maashorst	4-7
Paddenstoelen in beeld	8
De panfluitparabel	9
Jacht op groot wild	9
Oogstfeest	10
Akkerranden	11
Deelprogramma	12
De hazelworm	13
Geerbosdagboek	14-17
Telpost Vlagheide	18
T.T. Afferden	19
Een beter klimaat	20
Natuurfotoshow	21
Wow, wasplaten!	22
Wat is het IVN	23

“Foto voorkant: Helma van de Ven. Tijdens de helaas niet druk bezochte paddenstoelenexcursie. Ook eens een foto leveren voor de voorkant van Sprokkels? Maak een foto van een buitenactiviteit van het IVN met daarop actieve deelnemers.”

Van de redactie

De herfsttijd is aangebroken. De natuur ondergaat een metamorfose. Groen blad verkleurt en valt af terwijl schimmels juist tevoorschijn komen.

Op tv is laatste tijd veel belangstelling voor de natuur en met name ook voor de schadelijke effecten van milieuvervuiling. Het IVN heeft ook steeds meer aandacht hiervoor en noemt zich tegenwoordig instituut voor natuureducatie en duurzaamheid. Ook in ons verenigingsblad staan artikelen en discussies die hierover gaan. Aandacht voor milieu blijft nodig, want zitten we in de herfsttijd of al in de winter qua schadelijke gevolgen voor de natuur. Kan de natuur zich aanpassen en zelf een metamorfose ondergaan om zich aan te passen aan het nieuwe klimaat?

Suzanne

Bestuur en redactie

Locatie

IVN verenigingslokaal
De Buitendonk 3, 5467 DE Veghel

Bestuur

Voorzitter:

Fer Kalis
Marterweide 7, ...5467 LK Veghel
Telefoon.....(0413) 34 13 48

Secretaris:

Karin Koppen
Antoniusstraat 11, ...5469 EV Keldonk
Telefoon.....(0413) 21 02 16
secretariaat@ivn-veghel.nl

Penningmeester:

Henk van Helmond
Lavendellaar 34 .....5467BE Veghel
Telefoon .....(0413) 367476...06-515 534 30
Penningmeester@ivn-veghel.nl
rekeningnummer: NL09INGB 0004 1542 71

Lid en tevens vertrouwenspersoon:

Matty Meij
Parkietendonk 5.....5467 DR Veghel
Telefoon .....(0413) 35 00 71

Lid:

Marianne van Zeeventer
Roekdonk 2.....5467 DP Veghel
Telefoon .....(0413) 78 52 07

Webmaster: Geert van de Wiel

webmaster@ivn-veghel.nl
website www.ivn-veghel.nl

Redactie Sprokkels:

Maria Kordewinders-van den Tillaar
Geluckweg 4 .....5469 NA Boerdonk
Telefoon .....(0492) 46 33 83

Suzanne van Zutven

Peter van Beurden
Heiveld 6 .....5464 VT Veghel
Telefoon .....(0413) 36 57 12

Daar keken ze naar. De Glazige buisjeszwam. Foto: Maria Kordewinders

Van het bestuur

Herfstvakantie, altijd weer een leuke onderbreking. De natuur ziet er vaak prachtig uit met alle herfstkleuren en de vele vruchten zoals bessen en kastanjes. De kastanjes in het Geerbos staan er dit jaar troosteloos bij, volledig kaal met dorre bladeren op de grond. Geen mooi herfstbeeld maar waarschijnlijk een gevolg van aantasting door de kastanje mineermot en/of bloedingsziekte.

Ze zeggen dat de bomen er niet aan dood gaan maar erg gezond kan het niet zijn. Gecombineerd met de berichten over de merels die zo ongeveer dood uit de lucht vallen, doet je toch afvragen wat er allemaal aan de hand is, zijn dit de gevolgen van klimaatverandering?

Herfst is ook weer de tijd voor de schoolgidsen. Alle groepen 6 kunnen zich aanmelden voor een les in de natuur, lekker buiten. Veel scholen schrijven zich hier elk jaar voor in maar het wordt steeds moeilijker om het programma rond te krijgen, onze gidsen worden ouder en zijn niet (altijd) meer beschikbaar. Aanvulling nieuwe schoolgidsen is dringend nodig. Lijkt het je wat, kom dan eens kijken en wandel een keer mee om kennis te maken. Omgaan met kinderen houdt je jong, dus, wat let je.

De herfstcursus is in volle gang met 15 deelnemers, goed gevuld. De deelnemers zijn enthousiast over de excursies. Kortom, met IVN Veghel beleef je de herfst. Veel plezier.

Namens het bestuur,
Fer Kalis, voorzitter

Ter herinnering aan

Mien van den Elzen

92 jaar is Mien geworden. Een echt natuurmens, recht door zee, zonder opsmuk. Jarenlang was Mien lid van het IVN en ook was zij enthousiast schoolgids tot haar gezondheid het niet meer toeliet. Op bijna alle IVN-lezingen en excursies was Mien erg duidelijk aanwezig. Tijdens de jaarlijkse busreisjes zat ze stevast voor in de bus te genieten van de natuur en alles wat voorbijkwam. De laatste jaren verbleef Mien in Huize Odendaal in Sint Oedenrode en als we (Lidou en Mia) na een bezoek zeiden dat we binnenkort weer terugkwamen, zei Mien .....héél gèère !!!

Dat het IVN haar na aan het hart lag, blijkt uit de donatie die we ontvangen hebben en zullen gebruiken voor de activiteiten van de schoolgidsen.

Ondanks de grote droogte toch nog een kastanjeboleet. M. Kordewinders

Van het secretariaat

Nieuwe leden:

Fien Verhagen, Zijtaart
Wim en Diny van de Ven, Veghel
Janida de Laat, Keldonk

Opzegging: Gerrit Bruggink

Mocht u het lidmaatschap van het IVN willen beëindigen, dan dit s.v.p. vóór 1 december doorgeven aan het secretariaat.

Karin Koppen

De Klapekster in de Maashorst en haar prooien

Annemarie van Diepenbeek en Bart Gras

Dit artikel vertelt over de Klapekster in de Maashorst en haar voedsel. Hierbij zoomen we in op de Levendbarende Hagedis, een van de prooidieren in de laatste maand van het jaarlijks winterverblijf van de Klapekster. We geven een korte schets over de bijzondere manier waarop de Klapekster daar soms mee omgaat, iets waardoor zij en verwante soorten curieuze streeknamen kregen. In maart en april 2016 verzamelde en analyseerde Annemarie van Diepenbeek een aantal braakballen en plukresten en inventariseerde voedselvoorraden (opgeprikte en ingeklemde prooidieren) van de Klapekster. Bart Gras observeerde het verschalken van kevers en een hagedis, hij vond een slaapboom en registreerde de zang van de Klapekster. Dit artikel geeft een impressie van onze vondsten en waarnemingen.

Klapekster, het individu dat de Dwergmuis van de foto op pagina 5 opgespietst heeft. Foto: John Hermans

De predator en de prooi

De Klapekster (*Lanius excubitor*), behoort tot de familie van de klauwieren. Het is een zangvogel met roofvogelmannieren. Hierbij heeft ze een eigen variant: gevangen prooien die ze niet meteen opeet, spietst ze aan een doorn, scherpe takpunt of klemt zij in een takoksel van een struik of laag boompje, als voedselvoorraad. Grotere prooien, zoals woelmuizen, worden wel eens half opgegeten aan een doorn, takje of aan prikkeldraadbaarden gevonden. Kleine zoogdieren en vogeltjes vormen verreweg het belangrijkste onderdeel van haar menu, aangevuld met grote insecten, vooral Driehoornmestkevers. In haar winterkwartieren in Nederland staan in de nawinter ook reptielen op het menu. Aanpassingen aan de 'roofvogelleefwijze' zijn onder andere het scherpe zicht en het haaksnaveltje.

Aan het begin van deze eeuw was de Klapekster als broedvogel in ons land verdwenen (bron: SOVON). Tegenwoordig zien we deze soort alleen nog als doortrekker en in enkele gebieden als wintergast met een eigen territorium. De broedgebieden liggen in Noord-Europa, in berkenbossen, heide, hoogveen en moerassen met verspreide bomen. In de Maashorst komt de Klapekster al jaren voor als winter-

gast, meestal met een of twee individuen, soms met vier of zelfs zes individuen (mond. info inventarisatieresultaten A. Vermaat, VWU en Bruujssel 2012-1).

Naast de zeer schaars voorkomende Hazelworm, een pootloze hagedis, is de Levendbarende Hagedis (*Zootoca vivipara*) de enige reptielensoort in de Maashorst. Zoals alle reptielen is ze voor haar warmtehuishouding afhankelijk van de omgevingstemperatuur. De wintermaanden brengen reptielen in winterslaap door, maar de Levendbarende Hagedis ontwaakt als eerste hieruit en profiteert al van de eerste zonnige lentedagen. In de laatste maand van het winterverblijf van de Klapekster in de Maashorst bleek in 2016 de Levendbarende Hagedis een niet onbelangrijke prooidiersoort te zijn. Iets wat overigens niet afwijkt van bevindingen uit andere onderzoeken in Nederland.

Door Klapekster opgespietste Levendbarende Hagedis, Slabroekse hei, 16 maart 2016.

What is in a name?

Het eerste deel van de wetenschappelijke naam van de Klapekster, *Lanius excubitor*, betekent 'slachter'; deze naam geldt voor alle klauwieren. Het tweede deel betekent 'wachter'. Het eerste spreekt voor zich, de tweede betekenis heeft te maken met de gewoonte schel geluid te maken als er een roofvogel in de omgeving opduikt. De soort en ook

De blauwe of turquoise kleur ontstaat door lijkverkleuring die kadavers van bruingekleurde hagedissen vaak vertonen. Slabroekse hei, 16 maart 2016.

haar verwante soorten hebben veel Nederlandse volksnamen. De Nederlandse naam Klapekster is niet moeilijk te verklaren: zijn bonte tekening en lange trapvormige staart doen denken aan het bonte verenpak van de ekster, en het woord 'klappen' betekent kletsen of babbelen (Blok en Ter Stege, 2008).

De (voor ons) bizarre voedselgewoontes van de klauwieren hebben ze nogal wat opmerkelijke volksnamen opgeleverd, vooral in Duitsland. Zo zijn de Duitse benamingen voor de klauwieren als familie: Raubwürger en Würger. De naam is door verbastering ontstaan en heeft een dubbele betekenis. Raubwürger stamt af van het Oud-Hoogduitse 'wargengil', een verkleinwoord van 'warc' dat rover betekende, 'rovertje' dus, in de 17e eeuw verkeerd aangeduid met 'Würg-Engel' en tenslotte verkort tot Würger. 'Würgen' heeft ook een andere Duitse betekenis: 'kokhalzen': de soort produceert braakballen. De habitat van de klauwieren met vaak doornstruiken erin en de gewoonte (vaak nog levende) prooien op doorns of scherpe takjes te spietsen heeft de Klapekster ook tal van streeknamen bezorgd, zoals 'Dornreher' (doorndraaier) en 'Dorngruel' (doorngruwel) (Bertrau, 2014).

De Levendbarende Hagedis *Zoötoxa vivipara* is 'eierlevendbarend' (ovovivipaar). Ze dankt haar naam aan het feit dat de jongen niet, zoals bij veel andere reptielen, in een perkamentachtige eierschaal worden geboren, maar in een dun vlies dat direct of kort na de geboorte breekt. Direct hierna gaan de jongen zelfstandig hun weg. Het uitdragen van de eieren tot direct zelfstandige jongen stelt de soort in staat ook in noordelijke, vrij koude gebieden te overleven. Het drachtige vrouwtje kan immers actief warme dagen benutten en zonbeschenen plekje opzoeken en zo de ontwikkeling van de embryo's bevorderen.

De Klapekster en haar prooien in de Maashorst

In de Maashorst komt de Klapekster voor op enkele heideterreinen met verspreide bomen. In de winter 2015-2016 waren er vermoedelijk vier of vijf individuen met een eigen territorium in de Maashorst. Tijdens de Klapekstertellingen vanaf 2007/2008 wordt de soort elke winter tijdens een van de twee tellingen (de derde weekenden van december en januari) wel met één of twee individuen waargenomen, maar er zijn er ook wel eens zes (2011/2012) aangetroffen (Het Bruijsel 2012-1, mond. info Arend Vermaat, VWU). De

Klapekster werd dan meestal gespot op drie of vier heideterreinen in de Maashorst.

Tijdens het winterverblijf van de Klapekster in Nederland vormen muizen, spitsmuizen, vogeltjes en (vooral Driehoorn)mestkevers, het voornaamste voedsel (Van Maanen, 2002, Van der Poel, 2011, Van der Poel & Van der Poel-van 't Hoff, 2013, Deutzeman e.a., 2015). Een kever als stapelvoedsel in de winter lijkt opmerkelijk, omdat insecten maar weinig actief zijn in deze periode. Maar de Driehoornmestkever houdt er in de winter op vorst- en sneeuwvrije dagen een actieve leefwijze op na. Het winterverblijf van de Klapekster duurt grofweg van oktober tot half april en valt daar grotendeels mee samen. In aantal mogen mestkevers dan de belangrijkste prooidieren zijn, maar in biomassa zijn dat muizen. Aan het eind van de winter komen er ook Levendbarende Hagedissen op het menu.

De winter 2015-2016 was dus een goed klapeksterseizoen voor de Maashorst. In de laatste maand van het winterver-

Opgespietste, deels gegeten Dwergmuis. Foto: John Hermans

blijf van de Klapekster heeft Annemarie op twee heideterreinen in de Maashorst, de Slabroekse hei en de Kanonsberg, gezocht naar gespietste of geklemde prooien, plukresten en braakballen. De Slabroekse hei is ca. 26 ha. groot, de Kanonsberg ca. 48 ha. Beide heideterreinen worden omgeven door naald- en/of gemengd bos. Naast de verspreide bomen is op beide terreinen veel berkenopschot te vinden, opschot dat op veel plaatsen is afgevreten door runderen of schapen. Een uitgebreide studie van Deutzeman et al. (2015) geeft aan dat het effect van begrazing door runderen voor de voedselkwaliteit van de Klapeksterhabitat niet zeer groot is. Het belangrijkste voor de Klapekster is dat de vegetatiestructuur geschikt is voor muizen en spitsmuizen en voldoende open is zodat de prooien gezien en gevangen kunnen worden. Begrazing kan hieraan weliswaar bijdragen, maar intensieve runderbegrazing leidt ook tot afnemende muizenpopulaties (Van der Vliet, 1994, Deutzeman et al, 2015).

Opschot van berken en andere boomsoorten kunnen in de Maashorst, gezien de vondsten van gespietste en ingeklemde prooien, belangrijk zijn voor de Klapekster. Immers bij

Opgespierste Driehoornmestkever (vr.). Kanonsberg, 24 maart 2016.

Opgespierste Driehoornmestkever (vrouwje). Kanonsberg, 21 mrt 2016.

gebrek aan doornachtige struiken of bomen (zoals aanwezig op de meeste heideterreinen) lenen de door runder- of schapenvraat gescherpte toppen van het berkenopschot zich goed voor het opprikken of inklemmen van prooien. De Kanonsberg werd ten tijde van dit onderzoek door Schotse Hooglanders begraasd, maar ook op de Slabroekse hei bleken de meeste prooien op -hier door schapen- afgetopte takken te zitten. Verder trekken de uitwerpselen van grazers veel mestkevers aan.

Van de klapekstergewoonte de prooien aan scherpe takjes te spietsen hebben we de laatste nawinter in Maashorst goed getuige kunnen zijn. Tijdens een excursie van de Vogelwacht Uden e.o. op 15 maart 2016 werden op de Slabroekse Hei drie gespietste/geklemd Levendbarende Hagedissen ontdekt. Een week eerder werd hier een gespietste en half gegeten Dwergmuis gevonden. Voor Annemarie was dit het startsein om een korte inventarisatie te maken van de gespietste prooien en plukresten van deze fraaie wintergast, toch een iconische soort in het werkgebied van Vogelwacht Uden e.o. Dit vooral met als insteek het interessante en -in onze streken- slechts incidenteel waargenomen dierspoor. De waarnemingen van Bart, die getuige was van de predatie zelf, de slaapboom vond met een mooie partij braakballen eronder, en de zang kon opnemen, vormen een mooie, onmisbare aanvulling daarop.

Gespierste prooien

Van half maart tot half april 2016 zijn zowel de Slabroekse hei als de Kanonsberg vier maal bezocht om te zoeken naar gespietste prooien, braakballen en plukresten. Tabel 1 geeft een overzicht van aangetroffen gespietste of vastgeklemd prooidieren.

Plukresten

Mestkevers, en vooral Driehoornmestkevers (*Typhaeus typhoeus*) vormen belangrijk stapelvoedsel voor Klapeksters in de winter. Voordat deze gegeten worden, plukt de Klapekster meestal het niet verteerbare kopborststuk er af, vaak ook de dekschilden. Deze zijn dan als plukresten onder de uitkijkbomen te vinden. Poten gaan vaak wel mee naar binnen, dekschilden soms, en deze zijn later als resten in de braakballen terug te vinden.

Niet bij alle veldbezoeken zijn de plukresten geteld. Na regenachtige periodes is het niet altijd mogelijk plukresten goed te onderscheiden van verregende resten uit braakballen. In dit veldonderzoek is dit zo goed mogelijk onderscheiden, maar enige 'ruis' is niet uit te sluiten.

Op de Slabroekse hei zijn bij de veldbezoeken op 16 en 24 maart plukresten van 7 driehoornmestkevers aangetroffen. Op de Kanonsberg komt, volgens de verspreidings- en waarnemingsdata (databank RAVON/NDFF), de Levendbarende hagedis minder voor dan op de Slabroekse hei. Hier

Gespierste e/o geklemd prooien laatste maand winterverblijf Klapekster 2016			
Locatie	Levendbarende Hagedis	Driehoornmestkever	Overig
Slabroekse hei	10 mannetjes	1 onbepaald	
Kanonsberg	4 mannetjes	7 mannetjes 7 vrouwjes	1 Veldkrekkel, nimf 1 Dwergmuis
Achter schors liggende berk geklemd prooien			
Slabroekse hei	3 mannetjes	1 vrouwje	1 bosspitsmuis spec. 1 woelmuis spec.

Tabel 1. Aangetroffen gespietste/geklemd prooien, inbegrepen de vondsten tijdens de excursie van 15 maart (Vogelwacht Uden e.o.) op de Slabroekse hei en een individu dat Simone Schraven op 15 maart 2016 aantroef op de Kanonsberg. Een waarneming van een gespietste Dwergmuis op 8 maart 2016 op de Kanonsberg, is ook opgenomen (waarneming J. Hermans). Bij vondsten achter loszittende schors van een liggende berk zijn ook die van Maurice van Doorn (13 april 2016) meegeteld. Uit de schedelfragmenten was niet meer te bepalen of het een Gewone of de Tweekleurige Spitsmuis (*Sorex araneus* of *S. coronatus*) betrof, of een Aard- of Veldmuis (*Microtus agrestis* of *M. arvalis*).

Aangetroffen prooidiersoorten in braakballen Klapenster (n=45)				
Soort	Slabroekse hei, uitkijkbomen (12)	Kanonsberg, uitkijkbomen (8)	Slabroekse hei, slaapboom (25)	Opmerking
Driehoornmestkever	>30	>10		
mestkever spec.	3	1	6	vermoedelijk alle 3-hoorn.
Aardhommel		1		
Bosspitsmuis spec.	1	1	1	2- of 3-kleurige
woelmuis spec.	2			Aard- of Veldmuis
Veldmuis			1	
Aardmuis	2	2		
Rosse Woelmuis			4	
Dwergmuis	6		5	
muis onbepaald	4	5	5	
Pimpel/Koolmees	2	1		
vogel onbepaald	1	1		alleen nagels
Levendbarende Hagedis	5	1	3	

Tabel 2. Overzicht van de aangetroffen prooidieren uit 45 braakballen, waaronder 25 stuks van een partij onder de slaapboom van de Klapenster op de Slabroekse Heide. De braakballen zijn verzameld in vier veldbezoeken van half maart tot half april 2016. De braakballen onder de slaapboom bestaan vooral uit 'muizen'resten, die onder de uitkijkbomen vooral resten van mestkevers. Bij 'muis onbepaald' kunnen doublures voorkomen: dit zijn braakballen van alleen haren, mogelijk resten van dezelfde prooi waarvan de schedelresten in andere braakballen zaten.

werden minder hagedissen, maar juist meer mestkevers op takken gespietst of geklemd gevonden (tabel 1).

Onder de uitkijkbomen van de Klapenster op de Kanonsberg werden ook meer plukresten van mestkevers gevonden: in drie veldbezoeken werden plukresten van 35 Driehoornmannen gevonden en 5 van vrouwtjes. Niet helemaal duidelijk is of de Kanonsberg het territorium vormde van één of twee Klapenters.

Vergeeten prooien

Niet alle prooien worden opgegeten. Zo werden op de Slabroekse hei achter een stuk loszittende schors van een liggende berkenstam de, in ontbinding zijnde, resten gevonden van drie Levendbarende Hagedissen, een Bosspitsmuis (spec.), een woelmuis (spec.) en een Driehoornmestkever. Na vertrek van de Klapenster werden nog drie op berkentakjes gespietste, maar niet geconsumeerde Levendbarende Hagedissen aangetroffen.

Relatief grote en warmbloedige prooien als muizen, spitsmuizen en vogeltjes leveren de Klapenster meer energie op dan kevers of hagedissen. Die prooien worden dus eerder direct of kort na vangst opgegeten. Dat kan verklaren waarom er veel minder zoogdieren en vogeltjes als gespietste of 'vergeten' resten worden gevonden dan hagedissen, kevers of andere grote insecten.

Prooi-resten uit braakballen

De studie van Deutzeman et al. (2015) geeft de resultaten van braakballenanalyse van winterterritoria op de Veluwe en in de Engbertsdijkvenen, over een reeks van jaren, in totaal circa 7500 braakballen. In vergelijking daarmee is onze analyse van de geplozen braakballen niet meer dan een 'weekmenu'. Het onderzoek van Deutzeman et al (2015) vermeldt ook dat braakballen met resten van muizen en spitsmuizen veelal onder de slaapbomen werden gevonden en de keverbraakballen vooral onder de uitkijk-posten. Onze bevindingen in de Maashorst komen hiermee overeen.

Op de Slabroekse hei en de Kanonsberg zijn in vier weken

tijd totaal 55 braakballen verzameld, waaronder een partij van 35 stuks onder de slaapboom van de Klapenster op de Slabroekse hei. Uit 45 braakballen zijn de prooi-resten geanalyseerd en 10 –niet uitgeplozen– stuks zijn als referentiemateriaal opgenomen in de diersporencollectie van Annemarie.

Woelmuizen konden niet in alle gevallen op soort gedetermineerd worden omdat de schedelresten, sterker dan in uilenbraakballen, gefragmenteerd bleken. Voor soortbepaling is minstens een volledige kiezenrij uit bovenkaak nodig, of een volledige onderkaakhelft. Wel is aan een enkele kies te zien of het een ware muis of woelmuis betreft. Soortbepaling is mogelijk door microscopisch onderzoek van de haren, maar vanwege het grote tijdsbeslag dat dit vraagt is hiervan afgezien. Ook vogelresten zijn niet tot op soort gedetermineerd, maar in één geval kon op basis van de lichtblauwe veertjes worden vastgesteld dat het waarschijnlijk om een Pimpelmees ging. De soorten prooien komen overeen met de resultaten van andere veldonderzoeken in Nederland (o.a. Van Maan-en, 2002). Chitine- en haren van één prooidier kunnen over meerdere braakballen verdeeld zijn. Waar zoogdieren op soort vastgesteld zijn, is dat per braakbal op basis van de kaakresten van één individu.

Uit Het Bruujssel

Met toestemming van de schrijvers, de fotografen en de redactie van Het Bruujssel, het blad van Vogelwacht Uden e.o., mochten wij dit artikel in deze uitgave van Sprokkels overnemen. Met dank daarvoor. In verband met de plaatsruimte in ons blad is het artikel in twee delen gesplitst. Het tweede deel volgt in het volgende nummer. - Tekst: Annemarie van Diepenbeek en Bart Gras Foto's: Annemarie van Diepenbeek, tenzij anders vermeld.

Witte paardenhaartaailing verbleekt het eikenblad. Foto: Ton Hermans

Hazenpootje, alleen in het begin zie het waarom. Foto: T. Hermans

Zwavelkopjes, door de droogte nauwelijks te vinden. Foto: T. Hermans

Muizenstaartzwam op een sparrenkegel. Foto: Antoon Raaijmakers

Zomaar, in het Hurkske. Roze kaaszwam. Foto: Ton Hermans

Kostgangers, de bovist of de (Kostgangers)boleet? Foto: A. Raaijmakers

De vermiljoenhoutzwam fleurt de dag op. Foto: A. Raaijmakers

Zie je de rand krullen, Kruulzoom dus. Foto: Antoon Raaijmakers

Jacht op groot wild

Omdat Mooi Veghel ter ziele is, grijp ik hier de kans deze onderstaande belevenis alsnog met u te delen.

In Veghel bestaat er zo iets als een vrijdagochtendwandeling-groep. Die groep noemt zich JVV. Dat staat voor Jeugd van Vroeger. Vrijdagochtend 13 mei waren we in het Hurkske. Een mooie warme morgen, nog niet echt warm genoeg voor solitaire bijen. Wel was er al wel wat graafwerk te zien dat leek op de noeste arbeid van vrouwtjeszandbijen. De meeste gaatjes die we zagen, waren van de bruine en groene zandloopkever.

De kevers waren in ruime mate aanwezig en vlogen bij elke stap die we zetten weer enkele meters voor ons uit. In de gaatjes die we zagen, huizen de larven van de zandloopkever. De larve sluit met zijn platte kop het gaatje af. Komt er een insect in de buurt van zijn gang dan schiet de larve als een razende tevoorschijn, slaat zijn monstrueuze kaaktanden in de prooi, injecteert een stofje dat het insect binnen zijn chitinepantser oplost en zuigt de zo onstane soep door zijn holle kaaktanden op. Dat verhaal deed ik ook die ochtend. Enkele passen later werd ik teruggeroepen, het signaal dat iemand iets bijzonders zag dat nog gedeeld kon worden. Ik terug, en wat schetst mijn verbazing, een groenig vrouwtje van een blauwe glazenmaker (libel) met haar achterlijf een stukje in de grond. Rare gewaarwording, Libellen leggen hun eieren niet in de grond, maar in het water. Op de knieën erbij en wat bleek, het achterlijf zat in een gaatje dat onmiskenbaar van de larve van een zandloopkever was. Een poging om het dier op mijn vinger wat meer houvast te geven lukte weliswaar, de libel begon hevig te spartelen, duidelijk in een poging om los te komen. Maar het mocht niet baten. De gebochelde larve van de zandloopkever kromt het lijf extra om houvast te vinden in de gang. Geen ontsnappen mogelijk voor de prooi. Niet puur uit medelijden met de libel, maar meer uit nieuwsgierigheid maanden we elkaar tot actie. Zouden we de larve van de zandloopkever nog te zien krijgen als we de aarde ruim rondom het gaatje met een zakmes los zouden maken? Toen het kluitje losgesneden aarde omhoog kwam, wist de libel zich te bevrijden. De zandloopkever had zijn prooi losgelaten en schoot naar achteren terug in de nestgang die doorgaans wel 30 cm diep kan zijn. De zandloopkeverlarve had zich kennelijk vergist in zijn wat te grote prooi en al helemaal niet gerekend op een Veghels rescue team.

Peter van Beurden

Misschien is het een Vlier geweest, bloesem, schaduw, paraplu, muziek.

Vrouwtje Keizerlibel gevangen door Zandloopkever. Foto: P. van Beurden

De panfluitparabel

Er was eens een boom, een onbekende boom, ergens langs de waterkant, geplant door niemand weet nog wie. Hij leefde daar breeduit, met veel takken. Hij droeg de forse stem van de wind, of de doodse stilte van de avondlucht. 's Winters was het leven kaal en zwiepend in de harde wind, en met zijn twijgen als geklemde vuisten, vol nieuwe beloften, stond hij daar te wachten, tot het weer lente werd. Ga je gang, knipoogde dan de voorjaarszon, en dan kwam weer zijn oude, groene uitbundigheid terug. Zijn takken liepen weer uit en schoten bloesem uit ingehouden leven. Het was een lust voor het oog! En als dan de zomer kwam, maakte die boom een donkere hand gevuld met schaduw, gratis voor iedereen, en soms een paraplu tegen stromende regen. Zo leefde de boom met al zijn takken, jaar in jaar uit, zijn krachten verbergend en weer ontplooiend, op en neer in telkens vier seizoenen. Maar .... op zekere dag kwam er een mens, iemand gewapend met een kapmes. De takken hielden van louter schrik het ruisen in. Er was geen ontkomen meer aan: de mooiste tak werd afgesneden en meegenomen naar het huis van die mens, een dode tak, voorgoed uit het leven weggesneden, weggefallen uit de schaduw met velen, onopvallend en straks natuurlijk stomweg vergeten. Wat betekent immers een tak aan een hele boom? Drie dagen later was de mens opeens weer terug, en de boom stond windstil van doodsangst met al zijn takken: wat treft het lot vandaag? Maar kijk, de mens ging zitten, aan de voet van de boom, en... hij blies op de afgesneden tak, die hij panfluit noemde. Hij speelde een lied en de boom verstond het zo: Horen jullie mij? Ik leef, ik zing, ik fluit!

Oogstfeest

Op de laatste zondag van september kan het niet missen – zonnig en gezellig op het Oogstfeest van Natuurtuin 't Bundertje en IVN Veghel. Zo'n 350 bezoekers kwamen genieten van de ambachten, proeverijen en kinderactiviteiten. In de stand van het IVN kon Mia vertellen welke boom bij je geboortedag past terwijl de Brabantse Bonsai Stichting daarnaast demonstreerde hoe je een boom juist klein kunt houden. Kinderen maakten een eigen zeepje (gevuld met lavendelbloemen of rozenblaadjes), vulden een puntzakje met soepkruiden (uit de eigen kruidentuin) of bakten bij Mark een broodje boven het vuur. Een kopje pompoensoep of kruidenthee met oogstkoek en dan verder naar de demonstraties wandelstokken snijden, wol spinnen en vilten. Een appeltje schillen bij Fer, verschillende oude rassen proeven bij Lenka. De accordeonist speelde heerlijke deuntjes om het feest aan de gang te houden en we genoten aan het eind van een ambachtelijk ijsje van de Cleefshoeve. Zijn we iets vergeten? Vast wel, maar dan moet je volgend jaar gewoon komen meegenieten, dan ontdek je zelf hoe gezellig het op het Oogstfeest is! Zet maar alvast in je agenda. Wanneer? Ja, goed opletten, dan vertellen we het nog een keer – de laatste zondag van september!

Pam

Scholekster in een waterverzadigd weiland. Foto: Ton Hermans

Akkerranden

Doornhoek en de Kempkens

De akkerranden liggen er weer herfstig bij, grotendeels uitgebloeid en flink in het zaad. Vogels weten de randen te waarderen; groepjes vinken, groenlingen en putters vliegen in en uit de rand. En ook de patrijzen, de doelsoort van deze randen, scharrelen tussen de verdorpe halmen.

Wat er aan vooraf ging: eind februari zijn de braakliggende percelen van Doornhoek en de Kempkens weer aan ZLTO in beheer gegeven door de gemeente op voorwaarde dat er ook weer akker- en kruidenranden ingezaaid zouden worden. Daarvoor is IVN gevraagd. Voor de inrichting van de Kempkens is er subsidie gekregen vanuit het potje Leefgebied Agrarisch Landschap (Provincie Noord Brabant, Nationale Postcode Loterij en Brabants Landschap).

Misschien nu niet voor te stellen maar tjonge, wat was het nat! Op sommige percelen waren er zulke grote poelen ontstaan dat wij dachten dat we een probleem erbij zouden krijgen namelijk dat kikkers er hun eieren in zouden afzetten. De kikkers hebben niet aan voortplanting gedaan op deze percelen maar wel de Kievit. De weidevogelwerkgroep heeft twee nesten gemarkeerd van deze weidevogel maar waren eigenlijk te laat voor een van de twee .... dat nestje is dus ook verlaten nadat het onder gegierd was.

Ondertussen waren we weer gestart met de broedvogeltelling op Doornhoek, een telling die twee jaar eerder ook

gedaan is. Totaal zeven ochtendbezoeken met als resultaat 44 soorten. Vergeleken met de telling van 2014 constateren wij een toename van het aantal soorten en over het algemeen ook een toename in het aantal territoria. Opvallend is dat soorten die gebonden zijn aan water zoals Knobbelswaan, Wilde eend en Meerkoet toegenomen zijn (Wilde eend is zelfs verdubbeld en dat in een jaar waarin SOVON meldt dat het aantal Wilde eenden afneemt!). Deze keer hadden we vier koppels patrijzen (2014 zes koppels) maar we hebben wel jonge patrijzen gezien! En op de Kempkens nog twee koppels.

Eind mei werd het eindelijk wat warmer en droger en zijn de akkerranden ingezaaid. Niet alle randen zijn opnieuw ingezaaid; in overleg met Brabants Landschap zijn sommige randen ongemoeid gelaten. Het voorjaar wilde maar niet vloten en we hadden de onthulling van het informatiebord gepland in de zomer wanneer de randen op z'n mooist waren maar dat mooie viel door het weer tegen. Toch was het een bevredigende 'happening' waarbij de verschillende partijen (gemeente Veghel, ZLTO, bijenvereniging Ambrosius en IVN) konden vertellen waarom de akkerranden zo belangrijk zijn. En genoemd werd ook dat het positief zou zijn als het bedrijventerrein de ambitie zou hebben om iets te betekenen voor 'hun' patrijzen!

Facturen zijn binnen en worden deels door ZLTO betaald, de facturen betreffende de Kempkens worden ingediend bij de subsidiegever (altijd spannend of alles in orde is!). En nu is het afwachten wat het volgend jaar zal brengen...

Karin Koppen

Paaltjes zetten onder het toezien van Karin. Foto: Ton Hermans

Zaaien en daarna wachten op een bloemrijke rand. Foto: Ton Hermans

Patrijzen op het industrieterrein Doornhoek. Foto: Ton Hermans

Deelprogramma

! Let op: kijk altijd even op de website (www.ivn-veghel.nl) of er wijzigingen zijn.

Vrijdagochtend wandeling

elke vrijdag 9.30-12.30
Vondelstraat
Pieter van den Berk 36 60 84

Veghels Landschap (wilgenknoten)

november t/m maart
1e zaterdag v.d. maand
9.00-12.00
Fer Kalis 34 13 48

Amfibieën werkgroep

maart t/m juni
19.00-21.00
Matty Meij 35 00 91

Plantenwerkgroep

april t/m september
19.00 – t/m zonsondergang
Karin Koppen 21 02 16

Scholenwerkgroep

boomfeestdag 22 maart;
in mei en juni met groep 6 op ontdektocht naar buiten
Hanneke Leenhouts 28 78 51
Marja van Heijst 35 40 47
Annette Roelands 35 39 19

November

Woensdag 2, kinderactiviteit *(L/P)
Tuintelling Paddenstoelen
14.00 – 16.00
Pam Kalis 34 39 82

Zaterdag 5, overige activiteit (L/P)
Natuurwerkdag
9.30 - 12.30
Fer Kalis 34 13 48

Woensdag 9, ledenavond (L)
Foto's voor de Vuist
20.00 – 22.00
Lidou van Beurden 36 57 12

December

Dinsdag 13, ledenavond (L)
Sprokkelavond
20.00 - 22.00
Lidou van Beurden 36 57 12

Januari

Zondag 8, excursie (L)
Nieuwjaarswandeling Goorse Bossen
14.00 - 16.00
Fer Kalis 34 13 48

Dinsdag 17, lezing (L/P)
Ijstijden (Hans de Jong)
20.00 - 22.00
Karin Koppen 21 02 16

Woensdag 18, kinderactiviteit *(L/P)
Tuintelling Vogels
14.00 – 16.00
Pam Kalis 34 39 82

Februari

Donderdag 2, ledenavond (L)
Sprokkelavond
20.00 - 22.00
Lidou van Beurden 36 57 12

Zondag 12, excursie(L/P)
Sporen zoeken in de Eerdse Bergen
10.00 – 12.30
Fia Fiers 36 69 50

Woensdag 15 cursus (L/P)
start Wintercursus
zie ommezijde voor meer informatie
Fer Kalis 34 13 48

Maart

Dinsdag 14, ledenavond (L)
Jaarvergadering
20.00 - 22.00
Karin Koppen 21 02 16

Donderdag 30, lezing (P/L)
Biomimicry, Bas Sanders
20.00 - 21.30
Jacinta Zijlstra 36 47 28

April

Zaterdag 8, (L/P)
Veghel Paasbest
informatie volgt in SPROKKELS en website
Fer Kalis 34 13 48

Zondag 9, doorstapwandeling (L/P)
Rondje Veghel
9.00 – 15.00
Fer Kalis 34 13 48

Donderdag 20, excursie (L/P)
Vogels in Ham Havel
(start Zuidergaard)
19.00 – 21.00
Wolter Brongers 34 07 64

Wintercursus

Niet-leden € 30, leden IVN € 20.
Aanmelden vóór 1 febr. bij secretariaat@ivn-veghel.nl

Binnenles:

woensdag 15 februari
woensdag 8 maart
woensdag 22 maart

Buitenles:

zondag 19 februari
zondag 12 maart
zondag 26 maart
zondag 2 april

De Hazelworm

Geen slang, geen worm

De Meinweg in Limburg had ik al lange tijd op mijn verlanglijstje om eens te bezoeken. In dit gebied zijn vele soorten amfibieën en reptielen te vinden. De adder is symbool van dit Nationaal Park. In dit natuurpark dat deels in Duitsland ligt, zijn vele afwisselende plekken met behalve een landsgrens ook overgangen tussen hoog en laag en tussen nat en droog. Vanuit het bezoekerscentrum liepen verschillende routes richting een heideterrein. Dit was de plek waar de adders zich ophielden. Het schuwe diertje liet zich echter tot onze spijt niet zien. Wel stond er een bank die uitzicht bood op een prachtig ven. Een uitgelezen plek om onze broodjes op te eten. We zetten onze route voort want we hadden nog een hele tocht voor de boeg. Een poos daarna glom er op een zandpad plots iets in het najaarszonnetje. Een bronskleurig 'slangetje' lag voor ons op het bospad. Hadden we dan toch nog een slang in het vizier? Het bleek echter geen slang maar een hazelworm te zijn. Wat een bijzondere 'vangst'. Het geluk was toch nog met ons. We wierpen uitgebreid een blik op deze aparte hagedis zonder pootjes. Uiteindelijk koos het dier het hazenpad. Ook voor ons werd het tijd om te gaan. Het einde naderde van een leuke dag in de grenzeloos mooie Meinweg. Eenmaal thuis heb ik nog wat wetenswaardigheden over dit curieuze reptiel opgezocht.

Hazelworm versus slang

De Nederlandse naam hazelworm dankt het aan de hazelbruine kleur hoewel er veel kleurvariaties zijn. De hazelworm heeft een metaalachtig glanzend lichaam, door de relatief kleine schubben. De wetenschappelijke naam (*Anguis fragilis*) verwijst naar een slang. Het betekent vrij vertaald; slang die makkelijk breekt (uit het latijn: fragilis, broos) en is te danken aan het vermogen de staart af te werpen net als andere hagedissen. De afgeworpen staart blijft een tijdje kronkelen en trekt de aandacht van de vijand waardoor de hazelworm kan ontsnappen. De staart groeit later weer aan maar wordt nooit zo lang als de oorspronkelijke staart. Meer dan de helft tot tweederde van het lichaam bestaat uit de staart. De grens tussen het lichaam en de staart is aan de bovenzijde moeilijk te zien maar is aan de onderzijde juist makkelijk te bepalen aan de hand van de positie van de cloaca. In tegenstelling tot veel hagedissen is de kop nauwelijks te onderscheiden van het lichaam.

Hazelworm grondig bekeken en gefotografeerd. Foto: P. van Beurden

Net als slangen, die afstammen van een oude groep van hagedissen, hebben hazelwormen een langwerpig, cilindrisch lichaam en bewegen ze zich voort op de buik. Dit is te danken aan de deels fossiele levenswijze waardoor de poten nutteloos werden en verloren zijn gegaan. De hazelworm is evolutionair echter niet te vergelijken met slangen ondanks het gelijkende uiterlijk. Slangen hebben enkele kenmerken die niet (meer) voorkomen bij de andere hagedissen, ondanks het feit dat slangen uit hagedissen zijn ontstaan. Voorbeelden zijn de totaal andere bouw van het oog en de vele honderden wervels van slangen. Bij de slangen is er dus veel meer veranderd dan het verdwijnen van de poten. Dit is te verklaren doordat de slangen zich veel langer geleden hebben afgesplitst en zich gedurende hun ontwikkeling veel verder hebben kunnen aanpassen in vergelijking met de hazelwormen.

Belangrijke verschillen tussen een hazelworm en een slang zijn:

- de relatief stijve voortbeweging. Slangen zijn veel leniger dan hazelwormen. Hazelwormen hebben onder de schubben kleine beenplaatjes die ter bescherming dienen wat ze een stijf voorkomen geeft.
- de tong die niet sterk gevorkt is. De tong van een hazelworm heeft een verbreed uiteinde dat voorzien is van een duidelijke inkeping. De hazelworm gebruikt de tong om geuren op te pikken die vervolgens worden uitgelezen door het orgaan van Jacobson, een orgaan in het gehemelte van de bek. Dit zogenaamde tongelen doet denken aan slangen, maar er zijn ook vele hagedissen die op een dergelijke manier de lucht 'proeven'. De hazelworm heeft in tegenstelling tot slangen geen opening aan de voorzijde van de bek en moet telkens als de tong wordt uitgestoken de bek een stukje openen.
- de beweegbare oogleden van de hazelworm. Bij slangen ontbreken oogleden.
- De kop van slangen is daarnaast vaak driehoekig van vorm en duidelijk afgesnoerd van het lichaam, in tegenstelling tot de hazelworm.
- Een ander duidelijk onderscheid, dat echter alleen waarneembaar is als de dieren op de rug gedraaid worden, zijn de buikschubben. Slangen hebben altijd een enkele rij brede, stugge schubben aan de buikzijde, bij de hazelworm (en alle andere hagedissen) heeft de buikzijde meerdere schubbenrijen.

Hazelwormen worden weinig waargenomen. Ze nemen een zonnebad maar liever houden ze zich schuil onder bladeren of heidestruiken. De winterslaap start in oktober en gebeurt vaak ondergronds in verlaten holen. Zijn voedsel bestaat met name uit regenwormen en naaktslakken. De paartijd begint in het voorjaar en mannetjes kunnen dan agressief op elkaar reageren. De paring kan wel tien uur duren! De dracht van de hazelworm is ongeveer drie maanden. De hazelworm is eierlevendbarend wat betekent dat de jongen in het lichaam al volledig zijn ontwikkeld. De jongen komen vrijwel direct uit een dun vliesje ter wereld en gaan meteen hun eigen weg. De hazelworm wordt ongeveer 40 centimeter lang. Hazelwormen vervellen ongeveer drie tot vier keer per jaar. Dieren die op de hazelworm jagen zijn onder andere (roof)vogels, zoogdieren als egels en vos en andere reptielen, zoals de gladde slang. Ondanks de predatie kunnen hazelwormen relatief oud worden, zo'n 10 tot 15 jaar in het wild.

Suzanne

Geerbosdagboek

Zaterdag 6 augustus 2016

Ha, eindelijk mooi weer! Het voordeel van regen is, dat de grond vochtig is en je geen water hoeft te geven aan pas gezette planten.

Peter Otte, Matty en ik bekeken het diepe tunneltje dat in de Fazantenheuvel gegraven was. Peter ontdekte er nog eentje. Toen ik dichterbij ging kijken, zakte ik door een gang. Die tunnels kunnen niet door konijnen gegraven zijn, daar waren ze te smal voor, maar door wat dan wel!?! Die 2 mannen kregen het idee om de ingangen af te sluiten met een plaat en te camoufleren met zand, dan konden wij misschien sporen zien. Maar we hebben onze Annemarie, die juist sporen ziet die wij nog niet goed kunnen interpreteren, bovendien weten we dan zeker wat het zijn.

Peter stelde voor om een camera op te hangen die zou registreren welke dieren hier rondlopen als we er niet zijn. Hij zou informeren, op zich hadden we daar helemaal geen bezwaar tegen. Juist leuk en vooral spannend! Het grote nadeel is wel dat mensen, of jeugd, die zouden stelen of vernietigen. Omdat we de laatste tijd vernielingen hebben én 2 vrijwel nieuwe afvalknijpers missen (zeg maar gestolen) en ook schoppen én alle sloten met sleutels (die ik dacht veilig opgeborgen te hebben) zijn verdwenen.

Het volgende karwei was al gepland: Peter en Matty hadden vorige week het hek plaatselijk verhoogd, nu was het de beurt aan het poortje. Het was zagen, boren, schroeven, zagen, boren, schroeven. Een (zit)bank werd gebouwd als werkbank. Meteen ging een van mijn wensen in vervulling: hoog boven het poortje: een soort pergola'tje voor de klimrozen. De slierten die ik hiervoor heb laten doorgroeien, wachten al heel lang om eromheen gedraaid te worden. Met dikke handschoenen aan zal het moeten gebeuren want die doornen zijn groot en behoorlijk scherp. Maar het moet zeker lukken.

Het was vandaag super gezellig bij de koffie, we waren met velen, niet allen om te komen werken, maar dat hoeft ook helemaal niet. Nou daar gaat-ie dan: Annemarie en Pieter, Matty, Vic, Annie met haar zus, 2 Peters (en ik) én Mia en Riet, (zij vonden dat het lang duurde voordat ze koffie kregen) ... Als zij komen, weet ik dat het koffietijd is. Mia en Riet hadden aan de wilgen gewerkt, ze maken een soort scherm van de wilgentakken die achter de bank groeien. Het wordt steeds leuker! Ze moesten nog rekening houden dat de parasols nog goed open konden, en jawel dat is zo. Fer kwam even later: ik heb iets bij me, zei hij, (wij dachten aan een beestje of plantje) maar uit een linnen tas haalde hij beschuiten, boter en muisjes tevoorschijn, 'ik ben weer opa geworden, het is een meisje!' zat hij trots te vertellen. Ondertussen dat hij de beschuiten smeerde, werden er vragen op hem afgevuurd. Ja, moeder en kind maken het goed!

Toen Peter en Matty aan het werk waren, moest er een (zit)stronkje verzet worden. Daaronder ontdekten ze van die platte insectenlarven, die op duizendpoten en oormurmen leken. We waren aan het gissen. Een conclusie was er al: keverlarven, maar nu van welke kever? Niemand wist het. We keken onder de andere stronken en warempel daar zaten ze ook!

Toen Pieter even langs kwam, konden we 't meteen weten: 'het is de rode of de zwarte vuurkever, die is hier al langer gesignaleerd', zei hij.

Dus zullen we beter opletten of de kever ervan hier rondvliegt.

Zaterdag 13 augustus 2016

Konijn of not konijn, that is the question! We hebben getwijfeld over konijn of rat of bunzing!

Natuurlijk hopen we op een bunzing ... (In de val had Peter een stukje worst vastgemaakt en die was weg! Dat kon dus niet van een konijn zijn!) Maar nee, Annemarie die er 2x is geweest, heeft ons een mailtje gestuurd ... 1 gat onder de lijsterbes is van Ko Nijn, ander gat op de zonneheuvel is van Molletje en de rest zou van Ratje kunnen zijn. Dat er ratten hier rondzwerven is ons bekend, al jaren vind ik keutels van ratten in het gereedschapshok. Wij hadden natuurlijk liever gehoord dat er een bunzing bezig was.

Annemarie had nog een ander bericht, er heerst weer een (nieuwe) ziekte onder de konijnen - overgewaaid uit Frankrijk -. Pieter en zij vonden een dood konijn een eindje verder van onze binnentuin. Ook Fer had het ontdekt ... 'Weet jij dat daar een dood konijn ligt?' zei hij wijzend in die richting, het stinkt behoorlijk en het lijkt wel gespleten!

'Ja, dat hadden Pieter en Annemarie gisteren al geroken en gezien, via de mail hadden ze laten weten dat het aangevreten was door muizen of vogels en ander klein grut... Toen Pieter en ik op de Zonneheuvel stonden bij het mollelengat, zagen we dat tientallen spieswespjes gangetjes hadden gemaakt in het vers opgeworpen zand en dat was in vrij korte tijd gebeurd, want 's-morgens was het zand nog helemaal glad.

Ook vandaag was het druk in de koffiepauze, Riet en Mia showden hun wilgentakjeswerk dat boven de bank uitstak en zittend wachtten ze op de koffie. Vic stopte even met zijn werk, hij had bij binnenkomst al gevraagd of hij wat kon snoeien, nee dat doen we pas in de herfst of winter, 'dan ga ik maar weer brandnetels uittrekken! Annemieke werkte flink door, zij haalde het vingergras uit het veldje achter de bank, die grassen groeien als kool. Het moet er uit voordat het zaad rijp is. Matty was iets aan het repareren. Pieter was foto's aan het maken van de spieswespjes op de zonneheuvel. Annie kwam later. Fer was er ook, nadat hij brandnetels had verwijderd, hielp hij mij 's-middags om verder de vingergrassen uit te trekken. Zo was ieder 'lekker' bezig!

Zaterdag 20 augustus 2016

We zaten heerlijk te genieten van onze pauze, Annie, Vic, Annemieke, Corrie, 2 Peters en ik.

We hadden 't over vakanties. Sommigen hadden die al achter de rug en anderen wilden nog gaan, waarnaar toe? En jullie wat doen jullie, werd ons gevraagd, want iedereen weet dat we ons kampeerbuisje niet meer hebben. Ja die vrijheid van verkassen wanneer je wilt, van de ene plek naar een andere, zijn we kwijt. Maar, zei ik, als we niet weggaan dan ben ik hier in het Geerbos ... Ook dat weet iedereen. 'Het Geerbos is jouw mini-universum!', merkte Annemieke op. Ja, dat klopt hier heb ik alles ... (roof)vogels (+vogelgeluiden), veel soorten insecten, mollen, muizen, ratten, konijnen, bomen, bloemen en bessen, paddenstoelen, op een stukje van 40 bij 60 meter, wat wil je nog meer!?! Over konijnen gesproken ... Peter Otte wilde weten hoe het met de hollen was die hij met platen had dichtgemaakt ... Oei, ik had nog niet gekeken ... nee, er was niets gebeurd, ze lagen nog keurig onder het zand. Verbaasd keek hij naar het gangetje onder de lijsterbes, volgens Annemarie van een konijn, en hij zette ook een plaat voor die ingang. Volgende week zullen we kijken of het konijn weg of teruggekomen is ... alleen ... hoe komt zo'n beestje nou weer in het perk, nu het hek en het poortje verhoogd zijn?

Vic nam de heggenchaar om de planten, meest reuze Balsemien, die over het pad hingen, te snoeien, zodat

Zwartkopvuurkever *Pyrochroa coccinea*. Foto: Pieter van Breugel

Spieswesp *Oxybelus argentata*. Foto: Pieter van Breugel

Roodkopvuurkever *Pyrochroa serraticornis*. Foto: Pieter van Breugel

Lidou en Annemieke verwijderen Vingergras. Foto: Mia Rooijmans

Vuurkeverlarve *Pyrochroa*. Foto: Pieter van Breugel

Peter beter kon maaien met de maaimachine en de grasmaaier. We hebben nog nooit zoveel Balsemien op ons terrein gehad als dit jaar, het is een feest om er naar te kijken, al die roze toppen die boven het groen uitsteken. `Men` schijnt er niet blij mee te zijn (buurmans verdriet), ze moeten weg. Ik heb er een paar jaar geleden een Olifantenrups (van de vlinder Avondrood) op aangetroffen en er zijn behangersbijen die hun nestblaadjes van de bladeren knippen, het is ook een geliefde plant van de hommels. Je ziet ze er in duiken en komen even later achterstevoren uit, beladen met stuifmeel. Het voordeel is dat ze de brandnetels een beetje in toom houden.

De Betonie achter de bank, is bijna uitgebloeid, toch komen de Citroentjes en de witjes er op af, dat zagen Annie en ik, achterstevoren, knielend op de bank. Het is eigenlijk dé plek voor de wolbijen maar hun tijd is bijna voorbij.

In de middag toen we een korte siësta hielden, verscheen een vader met zoontje van +/- 4 jaar. Met verbazing hebben we naar hem gekeken ... Zoontje had een doorzichtig plastic doosje bij zich met 5 ronde vakjes met deksels. Hij droeg het als een mandje. Meteen ging hij op zoek naar allerlei insecten en bodemdieren. Opeens kreeg hij het idee om een boomstammetje om te kieperen om te kijken wat daar onder zat, zoiets had hij vast vaker gedaan. Nee niets! Peter Otte die dit zag, kieperde een ander boomstammetje om en warempel daar zaten de keverlarven van zwartkopvuurkever (kan ook de roodkopvuurkever zijn, dat blijkt pas als de larve zich ontpopt heeft). Enthousiast deed zoontje een larve in een van de doosjes en daar moest een pissebed bij, vond hij. Zonder moeite had hij er eentje te pakken en die mocht bij de keverlarve logeren.

Hij had voor niemand belangstelling en druk doende, zocht hij nog meer slachtoffers voor zijn doosjes. Papa moest mee zoeken en die deed braaf mee, ondertussen vertelde hij ons dat zijn zoontje, nog kleiner dan nu, gek was op die dieren en zijn belangstelling was niet meer te stuiten. Zelfs op feestjes werd hij in de tuin gevonden op zoek naar beestjes. Maar door die ene vondst onder één boomstammetje, moesten ze er allen aan geloven, één voor één werden ze omgezet, ja, hoor ... keverlarven! Weer verbaasden wij ons dat het hem lukte zulke zware boomstammetjes te lijf te gaan. Alleen de allerzwaarste moest hij aan papa overlaten, totdat die vond dat het nu welletjes was geweest. Ze vertrokken, zoontje met duidelijke tegenzin, snel links en rechts zoekend in de hoop nog even een beestje te vinden.

Zaterdag 27 augustus 2016

We zaten heerlijk af te koelen onder de parasols, poe-poe! Wat een hitte!

Het was geen doen om in de zon te werken, dus verplaatste ik mijn parasol steeds daar waar ik ging werken. Het Geerbos is duidelijk op z'n retour, het is dé tijd om zaden te oogsten, peen, cichorei, pastinaak, lathyrus, betonie, kogeldistel, jacobskruiskruid, toortsen, kattenstaart, enz. Annemarie en Pieter kwamen er bij zitten, we vroegen haar of ze nu al wist wat voor beestjes er zo hier rond dolen als we er niet zijn. `Nou, begon Annemarie, ik heb sporen gevonden van een steenmarter!'. Een wat??? Een STEENMARTER !?! Ik kon het niet geloven, zomaar een steenmarter in ons Geerbosje! Hoewel wij er niets voor gedaan hebben, komt zo'n beestje toch maar even hier langs. En de andere sporen, vertelde ze verder, zijn van de bruine rat. We gingen samen naar een ingang kijken, het opgeworpen zand had korreltjes die ik voor konijnenkeutels had aangezien. Knijpend in die korrels, zei ze, kijk dit zijn alleen maar dikke zandkorrels ... Ik voelde me gerustgesteld, want konijnen, hoe lief ze ook zijn en er uitzien, mogen hier niet binnen.

Maar Annemarie vertelde dat het echt dramatisch is met de konijnen er vallen veel slachtoffers aan die nieuwe ziekte. Er liggen veel dode konijnen her en der en het stinkt behoorlijk. Zal ik er een laagje zand overheen doen, vroeg ik. Nee niet doen, want zo profiteren er andere dieren van.

Hier is Annemarie aan het woord:

De steenmarter (Martes foina)

De steenmarter is een van de middelgrote marterachtigen. Net als de nauw verwante boommarter is hij zo groot als een huiskat, maar slanker, hij staat lager op zijn poten en heeft een lange, bossige staart. Zoals dat van wezel en hermelijn is het lijf langgerekt. De vachtkleur is grijsbruin en het dier heeft een witte (soms lichtgele) bef, die gevorkt naar de voorpoten uitloopt. Steenmarters zijn rappe en goede klimmers: een muur, hoog hek, gazen afrastering of de stam van een hoge boom vormen geen belemmering voor hem.

Vroeger kwam de soort op veel plaatsen voor in het zuiden en oosten van Nederland, vooral in agrarisch gebied. Rond boerderijen in hooibergen, oude schuren e.d. vond zij schuilplekken en voedsel, dat voor een flink deel uit ratten en muizen bestond. Al een eeuw geleden liep de stand sterk terug, een jaar of dertig geleden leek de steenmarter zelfs uit ons land te verdwijnen. De jacht, stroperij en grootschalige landbouw en het massaal dichtmaken van kieren en holttes in gebouwen, waardoor geschikte schuilplekken verloren gingen, had de soort in ons land bijna de das omgedaan. Maar enkele decennia geleden is daarin een kentering gekomen: de steenmarter begon zich aan te passen aan het leven in de randen van steden en dorpen. Van origine een rotsbewoner (vandaar de naam 'steen'marter) zoekt de steenmarter nog altijd schuilplekken op zolders, in schuren en ongestoorde rommelplekjes: ook huizen en schuren kunnen immers als surrogaatrosen gezien worden. Tot nu toe verloopt deze comeback succesvol, de steenmarter lijkt in relatief korte tijd zijn vroegere verspreidingsgebied te heroveren. Inmiddels is de soort terug tot in Midden-Brabant en hier en daar zijn er waarnemingen tot in West-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Holland. Behalve gewinning aan steden en dorpen heeft het aangepaste menu bijgedragen aan het herstel van de steenmarterstand. Steenmarters hebben geleerd van alles te eten, naast knaagdieren en vogeltjes leven ze een flink deel van de zomer en herfst van valfruit, wilde vruchten als bramen en bessen, en ook versmaden ze een weggegooide boterham met pindakaas niet.

In Uden werd een paar jaar terug al een verkeersslachtoffer gevonden, en nu vonden we ook in de insectentuin van het Geerbos de sporen van de steenmarter: op de uitgewerkte aarde van een verlaten bruine rattenhol werden op 24 augustus 2016 steenmarterprentjes gevonden. Even had hij er aan gesnuffeld, maar het werd niet interessant genoeg gevonden om het verder uit te graven.

Tot zover Annemarie van Diepenbeek.

Zaterdag 10 september 2016

Het is al weken erg droog en sommige planten beginnen te hangen van de dorst, anderen hebben zaden ontwikkeld en laten die vallen. Het werk is gedaan voor dit jaar en ze kunnen nu afsterven of zich voorbereiden op de winter en de lente.

Op de muur groeit een *Acanthus mollis*, (de zachte, thuis opgezocht). Hoe die hier is gekomen, weten we niet. Maar het is wel bijzonder. Deze soort *Acanthus* groeit in landen rond de Middellandse Zee. Hij houdt van vruchtbare, vochtige en kalkrijke grond. Men neemt aan dat de vorm

Steenmarter. Foto: Annemarie van Diepenbeek

Sporen van een steenmarter. Foto: Annemarie van Diepenbeek

Geerbosimpresie. Foto: Mia Rooijmans

van de stekelige bladeren dienden als voorbeeld voor de Romeinse en Griekse kapitelen. Onze Geerbos Acanthus heeft gebloeid en in de 'zaaddozen' zaten hier en daar een paar zaden, mooi donkerbruin en glimmend, net kleine bruine boontjes.

Peter en ik zijn begonnen de Balsemien uit te trekken, het viel mij mee, ze wortelen niet diep. We lieten ze dubbelknakken en omdat de stengels hol zijn, klonken er door de verschillende stengeldiktes, holle geluiden in verschillende tonen. Peter kreeg het idee om ze laag te snoeien, ging wel een stukje vlotter. Af en toe kregen we zaden toegeworpen. Binnen 1 uur hadden we al vele stapels gemaakt. Maar ze kunnen niet blijven liggen, ze worden

nattig en glad en dan wordt het moeilijk om ze op de rillen te werpen.

Later zijn Fer en ik ook daarmee bezig geweest, maar op een ander stukje. Hier was de aarde niet verhard, scheelt veel met het uittrekken.

Vanmorgen heb ik de allerlaatste vingergrassen van de Zonneheuvel verwijderd. Corrie was me voor gegaan en 't was goed te merken dat ze die bijhoudt. Vele mieren liepen uit hun nesten en kropen langs mijn armen en benen omhoog. Zo snel mogelijk veegde ik ze weg, Wat hebben ze daar te zoeken in het kale gele zand?

Tot ziens in het Geerbos en groetjes van Lidou.

Een tuin vol Peters/Pieters/buurmans/verdriet. Foto: Mia Rooijmans

Eindelijk koffie. Foto: Mia Rooijmans

TrekTellen

Home Opmerkingen Analyse Foto's & Documenten Kaart Contact Bijver

1 oktober 2016

Vlagheide, Schijndel
Zondag 9 Oktober 2016

Alle vogelsoorten | Alle periodes

Periode(s): 07:30 - 13:00

Type telling: alle soorten

Waar (eerste periode): wind RZ, bewolking 2/8, zicht 5000m, temperatuur 3 °C

Tellers (eerste periode): Dirk Eijkman, Leo Ballering

Z	N	Z	N	Z	N
Taandorfnagel	2	Heidsjif	15	Grote Glaz Vinkstaart	2
Groene Gans	9	Tornhuik *	10	Witte Rookvlieg	22
Vulpen *	205	Roestmees *	4	Grasgrijs	69
Nijlgans	25	Wildezwam	1	Buismeeuw	1
Blauwe Reiger	2	Boornieuwenk *	1	Wildegras	1
Groene Zwamvanger	2	Wildezwam *	1	Valk	1
Kantelaar *	17	Boornieuwenk	20	Kant *	1
Schreeuw *	3	Spreuwer	225	Kruis	25
Buizerd *	31	Huis * *	1	Rijk	6
Koek *	49	Foelanaak	14	Blauw *	34
Waterhoop	2	Zandgans	10	Vierde vink	1
Boornieuwenk *	2	Grote Laster	5	Wierde	1
Zwamvanger	2	Bingew * *	1		
Witte Rookvlieg *	1	Heggenmus	2		

Totaal: 1337 exemplaren, 49 soorten, 5:02 uur

Tel plaatsen: Spaanster 17, Steenul 1, Steenwijk 1, Tulpul 1, Oudekerk 22

Veld = Gemeentelijke aanmerking (aanduiding van gebieden vogelsoorten of hoog aantal)

* = Extra informatie ingevoerd (Dit veld moet over aanbevolen)

Wij situeren de VogelAtlas

ANDROID APP ON

Google play

Created: 2016/10/09 13:43:03

Elkeen foto: 0.3417

Markt usage: 0.4396

Alle telposten in Nederland.

Telpost Vlagheide

Telpost de Vlagheide is de enige vogeltrektelpost in de gemeente Veghel uhh Meierijstad

Voor diegene die het nog niet wisten, vogeltrektellen is enorm populair en vooral in de herfst, als andere vogeltellingen voornamelijk stil liggen. Het lijkt ook een redelijk makkelijke manier van vogelen: je gaat op één bepaald punt staan of zitten, koffie mee, en je telt alles wat je kunt identificeren en wat over komt vliegen. Vaak zit je met meerdere personen en wordt er wat gekletst maar vooral overlegd over de overvliegende vogels!

In heel Nederland zijn zo'n 418 telposten (zie kaartje) waarvan er 303 in 2016 actief zijn (geweest). Sinds drie jaar is er in de gemeente Veghel ook een telpost en wel bovenop de voormalige afvalstortbult de Vlagheide, bij de bankjes bij het uitkijkpunt. De telpost is een initiatief van Dirk Eijkman en Henk Sierdsema uit St.Oedenrode, twee van de vaste tellers. Daar wordt door meerdere tellers de herfsttrek van vogels en trekvinders in de gaten gehouden en opge-

Zonsopgang boven Eerde vanaf de telpost gezien.

schreven. Er wordt, tussen augustus en december rond zonsopgang begonnen en doorgeteld totdat er niks of weinig meer vliegt of totdat je geen zin meer of andere verplichtingen hebt. Zeker in het weekend is de telpost elke dag bezet. De resultaten worden met alle (inter)nationale tellingen in de database van www.trektellen.org gezet. (zie voor de Vlagheide:

<http://www.trektellen.org/count/view/1477>).

Trekresultaten over de Vlagheide op 9 oktober 2016

Het is enorm leuk maar eigenlijk niet zo heel makkelijk, je zou denken: "je ziet een groepje van 8 vinken en dat noteer je" maar trek telling is echt teamwork! En het gaat groten-deels op geluid... en zeker als er blauwe lucht is! Dan hoor je een contactroepje of -piepje en dan weet je: graspiepers! Dan speur je het zwerk af naar kleine stipjes en als je die gevonden hebt en ze vliegen als graspiepers moet je ze tellen. Bij een paar vogels lukt dat nog wel maar als er grote groepen vliegen of gemengde groepen dan wordt het al moeilijker. Lijntjes met ganzen zijn makkelijker maar toch zijn die ook niet makkelijk te tellen, maar veel oefenen en dan wordt het makkelijker. Hetzelfde met geluidjes! En dat maakt het trek telling ook tot teamwork, sommige mensen hebben goede oren en een goed geluidjes geheugen, anderen zien weer heel snel vogels en anderen kunnen in alle tumult goed de aantallen noteren!

Heb je interesse? Kom gewoon een keer langs en neem warme kleren mee, en een verrekijker en/of telescoop. De ervaren tellers willen graag uitleggen hoe het allemaal in zijn werk gaat. Het is trouwens ook gewoon leuk om de tijd te nemen om de zonsopgang mee te maken!

Wist je trouwens dat telpost de Vlagheide het Nederlands dagrecord Houtduiven in zijn bezit heeft? Op 1 november 2014 werden daar maar liefst 260,090 houtduiven geteld!

Leo Ballering

T.T. Afferden

Op 17 september was er een najaarswandeling 'Trage Tocht Afferden'; een prachtige afwisselende wandeling van 15 km. in het noordelijke deel van het Noord-Limburgse Nationaal Park de Maasduinen. Het was perfect wandelweer; niet te warm en regelmatig de zon. Om 10.00 uur vertrokken we vanuit het centrum naar het natuurgebied. Aan het begin van de wandeling liepen we door een straatje met seniorenwoningen waar, op een huisje na, ieder buiten de tuin aan het bewerken was. Grappig.

We hadden een afslag gemist, maar dat hinderde niet, even verderop sloten wij weer aan op de route. Wij liepen langs een begrazingsgebied waar Nederlandse landgeiten graasden en rustten. Deze geiten hadden grote, kromme hoorns en waren aan het herkauwen (zie foto).

Via een vaste route liepen we door het gebied met een grote variatie aan bos, hei en watergebieden. Onderweg kwamen we bij een ruim 12.5 m. hoge uitkijktoren met een prachtig weids uitzicht over de omgeving. Bij deze toren stond een 'draaibank' waar je naar believen door de bank te draaien

jezelf in het zonnetje kon zetten. Een onduidelijkheid in de beschrijving maakte dat we een paar honderd meter hebben omgelopen. Dat was niet erg want aan het begin van de route hadden we een stukje overgeslagen. Tijdens deze wandeling kwamen we ook langs kasteelruïne Bleijenbeek met rondom een slotgracht. Dit kasteel is aan het einde van de Tweede Wereldoorlog 1945 door de geallieerden gebombardeerd omdat er een vermoeden bestond dat daar Duitsers lagen; achteraf onterecht. De ruïne wordt als ruïne gerestaureerd, in de toren komt een trap om van daaruit een uitzicht te hebben over dat gebied.

Aan het einde van de route hebben we onszelf getrakteerd op koffie/soep.

Tegen zes uur 's avonds waren we weer op het Stadhuisplein.

Volgend voorjaar gaan we dit gebied opnieuw bekijken met de mooie voorjaarsbloei. Zie dan de aankondiging in Sprokkels voor de uitnodiging. Via Google en: Trage Tocht Afferden kun je een voorproefje zien van deze wandeling.

Rob Knechten. Foto's: Maria Kordewinders

Een beter Klimaat?

Bloedzuigers voor beter klimaat?

Ouderwetse geneesheren behandelden hun patiënten met koorts door ze een flinke portie bloed af te tappen. Aderlaten heette dat, de chirurgijn had daarvoor een speciaal mes, laatmes genoemd. Andere specialisten lieten hun werk door wormen opknappen, de uit sloten afkomstige bloedzuigers. *Hirudo medicinalis*, de Medicinale Bloedzuiger, een in ons land zeldzame soort, die groter is dan de meer bekende Onechte Paardenbloedzuiger (*Haemopsis sanguisuga*) was de favoriete soort. In Nederland is hij tegenwoordig zo zeldzaam dat het Brabants Landschap in de vijvers van Valkenhorst die Medicinale Bloedzuigers uitgezet heeft. Daar mag toch niet gezwommen worden, dus dat kan geen kwaad. Op de Grote Bazaar of de Overdekte Markt in Istanbul zag ik bij de afdeling huisdieren ooit een grote glazen fles waarin de handelaar de Turkse Bloedzuiger (*Hirudo verbana*) te koop aanbood, onmiskenbaar voor dat speciale

doel, het aftappen van bloed. Maar aan Hollanders die alleen maar kijken en niets kopen had hij natuurlijk niets. Zijn klanten moesten nog altijd geloven in de heilzame werking van zo'n onsmakelijke zuigworm, die zich voedt met je kostelijke bloed. Die middeleeuwse geneeskunst leeft dus nog altijd in het Nabije Oosten. De Turken worden er niet echt beter van, maar ze geloven het wel. En met die illusie verdient die Turkse koopman in de Grote Bazaar zijn boterham.

Middeleeuwse patiënten met hoge bloeddruk zullen vast wel even een verlaging gevoeld hebben na zo'n aderlating. Maar een ziekte genezen en een patiënt beter maken werd daar niet mee bereikt. Het was niet meer dan een kwestie van een symptoom bestrijden, als de hoge bloeddruk of de temperatuur daalde leek de ziekte minder te worden.

George Washington, de eerste Amerikaanse president die zich een liter bloed liet aftappen, werd daardoor niet genezen van een ontstoken keel maar overleed vervolgens wel. Dat werd dan wel niet met bloedzuigers maar met een mes gedaan, maar dat maakte blijkbaar weinig uit, operatie geslaagd, patiënt overleden..

Sommige middelen zijn helaas erger dan de kwaal, dat komt er van als je alleen de symptomen bestrijdt zonder dat je weet wat er aan de hand is.

Die techniek om een verschijnsel dat je niet begrijpt aan te pakken door de opvallende resultaten ervan op te ruimen naar het model van de middeleeuwse geneesheren is nog

altijd volop gebruikelijk bij een groep moderne wonderdokters, de groene klimaat- en milieudeskundigen. Omdat zij het oude Arrheniuseffect nooit goed begrepen hebben, denken zij dat als het CO₂ gehalte van de atmosfeer en de temperatuur allebei aan het stijgen zijn, verlaging van dat CO₂ gehalte wel tot verlaging van die temperatuur zal moeten leiden. Maar hoe weinig zij daarmee kunnen bereiken, is blijkbaar nog altijd een publiek mysterie.

Je maakt de koorts nu eenmaal niet lager door de thermometer af te koelen, de thermostaat van moeder aarde moet lager. Die staat helaas nog altijd op 'opwarmen', omdat het drijfvijs tegenwoordig zo veel dicht bij de Noordpool ligt dan vroeger. Ruim de helft van de opwarming van de lucht is het gevolg van al die extra zonnewarmte die in de Noordelijke IJszee vroeger op het witte ijs weerkaatste, maar die nu in het donkere zeewater geabsorbeerd wordt. Uit de warme zee verdampen water en CO₂ die allebei de atmosfeer opwarmen. Dat is een puur natuurlijke klimaatverandering zoals mij die op de middelbare school al uitgelegd werd, menselijke vervuiling speelt daar totaal geen rol bij. Tientallen jaren had niemand er erg in dat het ijs maar steeds verder naar het noorden opschoof, alleen de Inuit en de ijsberen merkten het op. Dat die opschuiving onmogelijk het gevolg kan zijn van luchtvervuiling hebben onze groene symptoombestrijders nog altijd niet in de smiezen. En evenmin zien ze dus dat hun adviezen maar heel weinig helpen om het klimaat te veranderen. Ik heb dat vroeger heel anders geleerd.

Wat mensen werkelijk kunnen bereiken door te stoppen met CO₂ uit fossiele brandstof in de atmosfeer te lozen, is eenvoudig te berekenen uit de officiële cijfers die door het Amerikaanse Energieministerie, US-DOE, gepubliceerd worden. Mensen storen de natuurlijke CO₂ kringloop met zowat tien procent, terwijl daardoor de verdamping uit zee afgeremd wordt met vijf procent en het oplossen in zee dus ook vijf procent hoger moet zijn. De menselijke vervuiling doet beslist niet meer dan die vijf procentjes. Stoppen we die in onze ogen enorme menselijke uitstoot, 9 Gigaton per jaar, dan stijgt de nu nog afgeremde verdamping met vijf procent en tegelijk daalt het oplossen met vijf procent. De overdruk die nodig was om de honderd procent van nu te laten oplossen, mag met vijf procent dalen, dat is genoeg om vijftien procent op te laten lossen.

Het atmosferische CO₂ gehalte van 400 ppm zal dus ook dalen, met iets minder dan vijf procent. We mogen van de klimaatakkoorden niet meer verwachten dan een daling van het atmosferische CO₂ gehalte van 400 ppm naar 380 ppm, met vijf procent, dat is ongeveer het gehalte dat rond het jaar 2000 gemeten werd. De natuur trekt zich daar verder niets van aan.

Lourens G. M. Baas Becking
(1895 - 1963)

**Inspirator for many (micro)biologists
Internati. Microbiol. (1998) 1:69-72**

Mijn sommetje volgt beslist geen milieuwetenschappelijke rekenmethode, maar hij is volgens het college chemische technologie wel de juiste. Met die methode berekenen ingenieurs hoe hun extractieapparaten en destillatiekolommen werken. Milieuwetenschap en ingenieurskennis gaan nog altijd moeilijk door dezelfde deur. Maar ingenieurs houden wel meer rekening met wat oorzaken en wat gevolgen zijn dan de groene wetenschappers. Thermodynamica heet hun wetenschap, te moeilijk voor mensen met alleen een groene achtergrond. Die denken dat je met een meerderheid van stemmen natuurwetten kunt amenderen. Door geen rekening te houden met het gegeven dat het natuurlijke deel van de klimaatverandering de oorzaak is van het van 300 naar 380 ppm stijgen van het CO₂ gehalte geven die klimaat- en milieudeskundigen een behoorlijk vals beeld van de zegeningen van klimaatakkoorden. Het zou geen kwaad kunnen als ze het vak Milieukunde eindelijk eens een degelijke natuurwetenschappelijke basis zouden geven, zoals Baas Becking dat al in 1934 deed toen zijn boek Geobiologie verscheen. Daarin staat een heel wat juister beeld van de natuurlijke kringloop van CO₂ dan in de moderne groene boekjes. Het is jammer dat het boek nooit vertaald is en daarom nu alleen nog op een stoffige plank in een paar Nederlandse universiteitsbibliotheken te vinden is. Baas Becking had geen computer nodig om het natuurlijke deel van het milieu te begrijpen, hij zag nog verschil tussen oorzaken en gevolgen.

Frank Lippe

Het Hurkske, Dennenvoetzwam. Foto: Maria Kordewinders

Natuurfotoshow

Sprokkelavond en fotografen

Sprokkelavond en fotografen, wat heeft dat met elkaar te maken? Op de Sprokkelavond in februari: alles! Veel IVN'ers genieten niet alleen van de natuur maar leggen ook hun natuurbelevissen en waarnemingen vast. En wij andere IVN-leden willen die graag zien!

De Sprokkelavond op 2 februari wordt een ouderwetse foto-avond maar daar hebben we wel jullie bij nodig. Of je één foto wil laten zien of 100, het kan allemaal op 2 februari ... de enige voorwaarden waar je aan moet voldoen is dat de foto's iets met natuur te maken hebben en je moet ze binnen 20 minuten laten zien.

Laat je niet weerhouden door gêne, denk niet 'ach, mijn foto's zijn niet mooi' maar meld je aan (secretariaat@ivn-veghel.nl) voor de Sprokkel-foto-avond! En, i.v.m. het samenstellen van een mooi programma, graag aanmelden vóór 1 december.

Jacinta, Marianne, Peter, Karin (jaarprogrammacommissie)

In het Wijboschbroek, Goudgele hertenzwam. Foto: Peter van Beurden

Wow, wasplaten!

(eerder verschenen in Buitenspoor, NTKC)

De orchideeën onder de paddenstoelen, zo worden wasplaten beschouwd; kleine, kleurrijke paddenstoelen die wasachtig aanvoelen. Deze paddenstoelen zijn zo zeldzaam geworden dat er in Friesland zelfs een heus wasplatenreservaat is opgericht, de Rotstergaaster Wallen! Helaas is het reservaat verboden toegang wat vanuit het oogpunt van bescherming wel te begrijpen is.

Wasplaten zijn paddenstoelen met een hoed en een steel en meestal maar een paar centimeter hoog. Ze vallen op door hun felle kleuren; het zijn de ijsvogels onder de paddenstoelen! Kanariegeel, tomaatrood, sneeuw wit, er is niets subtiels aan het uiterlijk van de wasplaat! Het waarom van al deze kleurtjes is nog steeds een raadsel; in tegenstelling tot bloemen hebben paddenstoelen over het algemeen geen andere organismen nodig om te helpen bij de voortplanting. Meest waarschijnlijk is dat de kleurtjes een toevallig bijverschijnsel zijn van biochemische reacties in de schimmel.

De wasplaatjes zoeken hun heil in schrale graslanden met weinig verstooring van de bodem. In de gemeente Veghel kan je langs de Zuid-Willemsvaart het Sneeuwzwammetje treffen. In het Hurkske staan op twee plekken Zwartwordende wasplaten. Een wat algemenere soort is het Vuurzwammetje, die is wat minder kritisch en vind je ook op wat ruigere terreintjes.

En iedere keer als wij een wasplaatje vinden, hebben we het 'wow' gevoel!

Karin Koppen

Sneeuwzwammetje. Foto: Ton Hermans

Zwartwordende wasplaat. Foto: Ton Hermans

Vuurzwammetje. Foto: Ton Hermans

Wat is het IVN?

Het IVN wil de natuur in al haar kleur en veelvormigheid onder de aandacht van mensen brengen en daardoor bijdragen aan de verwondering en het respect voor al het leven rondom ons.

Daarom is onze zelfgekozen lijfspreuk:

In Voor Natuur

Het IVN Veghel is aangesloten bij de landelijke Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie in Amsterdam.

Wat biedt het IVN Veghel?

Voor belangstellenden organiseert het IVN nu al 35 jaar, cursussen, tentoonstellingen, wandelingen en fietstochten in en rondom Veghel. Voor leden en donateurs staan ook wandelingen in nabijgelegen natuurgebieden en verenigingsavonden met diverse natuurthema's op het programma. De overige activiteiten vinden plaats in werkgroepverband:

Werkgroep / activiteit / Contactpersoon / telefoon

Amfibieën:

Matty Meij 35 00 91

Geerbos/insectentuin:

Pieter van Breugel 36 27 53

Planten:

Karin Koppen 21 02 16

Schoolgidsen:

Hanneke Leenhouts.....28 78 51

Annette Roelands.....35 39 19

Marja van Heijst.....35 40 47

Veghelse Vogelaars:

Wolter Brongers.....34 07 64

Weidevogelgroep Boerdonk:

Tom van Lieshout.. .....366255 / 06 51769185

Veghels Landschap:

Fer Kalis 34 13 48

Tentoonstelling:

Mia Rooijmans 36 29 77

Infoblad:

Maria Kordewinders .....(0492) 46 33 83

Ledenactiviteiten:

Lidou van Beurden 36 57 12

Vrijdagochtendwandelgroep:

Pieter van den Berk 36 60 84

Wandelen met De Donk:

Mia Rooijmans 36 29 77

Wilt u actief worden in het IVN?

Dan bent u welkom als lid. Het lidmaatschap kost € 20,00 per jaar en voor huisgenootleden € 10,00 per jaar. Overmaken op rekeningnr. NL09INGB 0004 1542 71 Nadere inlichtingen of aanmelden bij het secretariaat IVN Veghel Antoniusstraat 11, 5469 EV Keldonk of secretariaat@ivn-veghel.nl

Wilt u het IVN Veghel ondersteunen?

U bent van harte welkom als donateur (minimum € 10,00 per jaar).

Overmaken op rekeningnr. NL09INGB 0004 1542 71. U krijgt dan het jaarprogramma toegezonden en vier keer per jaar het verenigingsblad Sprokkels met nieuws en verhalen over de natuur in en rondom Veghel.

Afmelden ? Voor 1 december van het lopend jaar bij het secretariaat

In het nummer van IVN-info leest u onder andere over: alles waar u in verwondering verslag van doet om anderen van uw belevenissen mee te laten genieten.

Kopij inleveren voor het winternummer 113
Tot 15 januari (liefst eerder!)

Redactieadres:

Maria Kordewinders-van den Tillaar

Geluckweg 4

5469 NA Boerdonk

Telefoon: .....0492 - 46 33 83

E-mail: kordewinders@home.nl

Foto's en tekeningen zijn ook héél welkom.

De herfstcursisten in overleg tijdens de excursie. Foto: P. v. Beurden

